

Gösta Hallonsten. *Tron söker förstå centrala teologiska frågor*. Stockholm: Veritas förlag, 2023. 188 s.

Gösta Hallonsten (f. 1949) är en meriterad katolsk teolog och professor emeritus i systematisk teologi vid Lunds universitet. Under åren 1992–2002 var han medlem i Katolska kyrkans internationella teologikommission, 2002–2005 var han Carl J. Peter Professor i systematisk teologi och ekumenik vid the Catholic University of America (Washington, DC), och efter pensioneringen har han undervisat vid Newmaninstitutet i Uppsala. Han har gett ut flera böcker inom systematisk teologi och patristik med särskilt fokus på östkyrkornas teologi och historia, är fast medarbetare vid tidskriften *Signum* och har varit sakkunnig granskare av *Katolsk studiebibel*.

De tolv kapitlen i denna bok har tidigare publicerats som en serie i tidskriften *Signum* under den övergripande rubriken "Centrala teologiska frågor". När artiklarna nu återpubliceras är det med en komplettering av referenser och litteratur. I texten har endast några smärre ändringar gjorts. Rubrikerna till de tolv kapitlen är: (1) "Gud – vem är det?" (2) "Övernaturligt?" (3) "Skapelsen", (4) "Människan", (5) "Synden", (6) "Frälsningen", (7) "Kyrkan och sakramenten", (8) "Det universella frälsningssakramentet", (9) "Anden", (10) "Sonen", (11) "Fadern – Treenigheten", samt (12) "Härligheten".

Avsikten med artiklarna och boken är att i kortfattad form orientera om centrala problem som diskuterats inom dogmatiken och den systematiska teologin. Den teologi som här presenteras utgår från den katolska kyrkans tro och lära. Därför spelar också hänvisningar och citat från *Katolska kyrkans katekes* (KKK) en viktig roll i framställningen. Författaren understryker den nicenska trosbekännelsens centrala plats i kristen teologi. Denna kallas också den nicensk-konstantinopolitanska trosbekännelsen och antogs vid konciliet i Konstantinopel år 381.

Jag ska här endast ta upp vad Hallonsten säger i första kapitlet om den kristna guds-

bilden och vad han säger om det så kallade "mellantillståndet" i det sista.

Hallonsten inleder det första kapitlet med att ställa en fråga: "Om Gud verkligen existerar, hurdan är han då? Eller hon, för ingen tänkande människa har väl någonsin trott att Gud är en man" (s. 11). Att Gud inte är en människa förefaller självklart, för Hallonsten, även om Jesus påstås vara helt gudomlig och helt mänsklig, hur det nu kan anses meningsfullt och möjligt. Kristna teologer talar om Kristus "dubbla natur". Denna uppfattning ska i bästa fall kunna harmoniseras med talet om den treenige guden: Fadern, Sonen och den Helige Ande. Dyligt tal om Fader och Son leder lätt till slutsatsen att det manliga i gudomen betonas på bekostnad av det kvinnliga. Vi ber inte "Moder Vår" och talar inte om Guds dotter. Hur kommer det sig?

När man läser bibeln inser man snart att den i huvudsak skrivits *av* män, *om* män och *för* män. Du ska inte åtrå din grannes hustru! Det sägs inget om att kvinnorna inte ska åtrå sina grannars män. Kvinnornas position i det judiska samhället var mycket svag. När man ser på kristendomens organisatoriska utveckling finns det vissa ljusa punkter i begynnelsen, men ganska snart etablerades en ordning där kvinnorna var uteslagna från alla betydelsefulla positioner. I ljuset av dessa och andra reflexioner är det inte svårt att förstå dem som tror att Gud inte är en man, men väl representerar det manliga som en egen-skap som övertrumfar det kvinnliga.

"Mellantillståndet" refererar till det tillstånd som människan befinner sig i efter den kroppsliga döden men före den slutgiltiga uppståndelsen vid tidens slut. Enligt katolsk tro definieras människans död som skiljan-det mellan hennes kropp och själ. Ordet "mellantillstånd" saknas i de tre ekumeniska bekännelserna och i KKK. Hallonsten, som inser frågans relevans, använder begreppet för att beteckna den spänning som råder mellan tron på kroppens uppståndelse och själens odödlighet och talar om "mellantillståndet" på fyra ställen i sin bok – dock utan att kunna harmonisera den judiska antropo-

login med den grekiska. Hallonsten skriver: "Tiden är en dimension av den tillvaro vi nu lever i. Med kroppens död upphör tiden. Men hur kan då Skriften och traditionen tala om ett mellantillstånd där själen fortlever i väntan på den kroppsliga uppståndelsen?" (s. 162)

Det är en bra fråga, men faktum är att Skriften inte har ett utan flera sinsemellan oförenliga svar på frågan var och i vilket tillstånd en människa befinner sig mellan döden och uppståndelsen och hur den uppståndna kroppen kommer att se ut. Hallonsten ansluter sig till Katolska kyrkans lära att själen i dödsögonblicket skiljs från kroppen och tillbringar det följande Mellantillståndet antingen i ett saligt tillstånd i väntan på den slutliga uppståndelsen och domen, i ett osaligt tillstånd i väntan på uppståndelsen och domen eller i skärselden där vissa själar under en begränsad tid renas såsom genom eld innan de kan ansluta sig till de frälstas skara.

Stefan Andersson
Fil. dr., Dalby

DOI: 10.51619/stk.v10i13.28241

Luke Bretherton. *A Primer in Christian Ethics: Christ and the Struggle to Live Well*. Cambridge University Press, 2023. 377 s.

Den brittiske teologen Luke Bretherton har de senaste åren varit verksam på andra sidan atlanten vid Duke Divinity School men blev under 2024 utsedd till Regius Professor of Moral and Pastoral Theology (Christ Church, Oxford). Hans tidigare publiceringar inkluderar *Christ and the Common Life: The case for democracy, Resurrection Democracy: Faith Citizenship and the Politics of a Common Life*, samt *Christianity and Contemporary Politics: The Conditions and Possibilities of Faithful Witness*. Ämnesmässigt befinner sig Bretherton i gränslandet mellan politisk teologi och teologisk etik.

Som titeln indikerar är hans senaste bok, *A Primer in Christian Ethics: Christ and the Struggle to Live Well*, en introduktion till kristen etik. Även om det ligger i genrens na-

tur att inte kunna ge uttömmande svar på alla frågor, och Bretherton själv medger att hans verk förmodligen väcker fler frågor än det ger svar, så finns det, menar jag, några distinkta drag som utmärker boken.

Ett sådant drag är hur själva bokens disposition i sig är ett argument för hur etik och politisk teologi bör bedrivas. Det ska sägas att Bretherton inte gör någon knivskarp distinktion mellan dessa ämnen. Till att börja med betonar Bretherton vikten av att kunna beskriva väl: beskriva vad som händer i en given kontext för att förstå vad det är för utmaningar som etiken behöver svara upp mot. Här finns hos Bretherton en förståelse där etiken och politiken inte tar sin primära utgångspunkt i en viss teori utan snarare i redan existerade praktiker och former av liv. För att kunna beskriva väl, menar Bretherton, är vår första uppgift att lyssna. Lyssnandet är också temat för den första delen av boken ("Describing well"). Vi behöver lyssna på såväl skapelsen, skriften, främlingen, de förtrycktas rop efter befrielse och slutligen de som gått före. Redan här syns ett utmärkande drag hos Bretherton: nämligen viljan och ambitionen att hålla samman olika teman och traditioner. Svaret på våra frågor är sällan antingen eller, utan ligger i hur kreativa spänningar och paradoxer kan skapas. Här finns också en implicit kritik av Immanuel Kants förnuftsbaseade, universella etik. Enligt Bretherton är denna etik en etik som kringgår behovet av just lyssnandet. Inte minst lyssnandet till kontext, uppenbarelse och tradition.

Bokens andra del ("Acting well") handlar om etisk agens. Även om det finns en tydlig förkärlek till dygdetiken hos Bretherton framgår här återigen ambitionen att hålla samman olika traditioner och perspektiv. Vi blir moraliska varelser genom att hörsamma Guds kallelse att älska Gud och vår nästa, menar Bretherton, och kärleken till vår nästa bör formas av såväl regler och föreskrifter som av dygder och moraliskt omdöme. Ett för boken centralt argument är att regler och procedurer aldrig kan ersätta behovet av om-